

SPIIS TREŚCI

Przedmowa

Rozdział 1. WSTĘP DO PSYCHOLOGII ROZWOJU W CIĄGU ŻYCIA	1
Co o tym sądzisz?	2
Wprowadzenie	2
Przegląd psychologii rozwoju w ciągu życia	3
Koncepcje periodyzacji cyklu życiowego	5
Wpływ czynników środowiskowych na rozwój człowieka w ciągu życia	7
Dynamika rozwojowa: wzrastanie, dojrzewanie i uczenie się	8
Rozwój a okresy krytyczne	9
Zagadnienia i tematy psychologii rozwoju w ciągu życia	10
Współzależność procesów starzenia się	10
Zagadnienia teoretyczne	12
Interakcja dziedziczności i środowiska	12
Zasada epigenetyczna	13
Ciągły czy nieciągły rozwój człowieka	13
Aktywne i reaktywne modele rozwoju	15
Podobieństwa i różnice związane z płcią	15
Metody badawcze psychologii rozwoju w ciągu życia	16
Metoda naukowa	16
Obserwacja jako klucz do wiedzy	18
Rodzaje obserwacji	18
Obserwacja człowieka w przeszłości: biografie dziecięce	19
Techniki obserwacji w warunkach naturalnych	20
Studium przypadku	21
Wywiad i kwestionariusz	22
Metoda korelacyjna	23
Metoda eksperymentalna	23
Plan podłużny i plan poprzeczny	26
Czynniki związane z wiekiem i kohortą	26
Podejścia sekwencyjne	28
Problemy badawcze	29
Kwestie etyczne w badaniach	30
Przegląd rozdziału • Terminy do zapamiętania • Problemy do przemyślenia • Zalecana literatura	
Rozdział 2. TEORIE ROZWOJU W CIĄGU ŻYCIA	35
Co o tym sądzisz?	36
Wprowadzenie	36
Co sprawia, iż teoria rozwoju w ciągu życia jest uznawana za dobrą?	36
Psychologiczne teorie rozwoju w ciągu życia	38
Teorie psychodynamiczne	38

II Spis treści

<i>Teorie psychoanalityczne</i>	38
<i>Freuda teoria osobowości</i>	40
<i>Eriksona teoria psychospołeczna</i>	43
<i>Inne teorie psychodynamiczne</i>	46
<i>Krytyka teorii psychodynamicznych</i>	48
Teorie poznawcze	49
<i>Piageta teoria poznawczo-rozwojowa</i>	49
<i>Teoria przetwarzania informacji</i>	52
<i>Krytyka teorii poznawczych</i>	54
Teorie uczenia się	55
<i>Behawiorizm</i>	55
<i>Teoria uczenia się społecznego</i>	58
<i>Krytyka teorii uczenia się</i>	60
Teoria etologiczna	61
<i>Etologia i badanie okresów krytycznych</i>	61
<i>Krytyka teorii etologicznej</i>	63
Teoria humanistyczna	63
<i>Maslowa teoria samorealizacji</i>	63
<i>Rogersa teoria obrazu Ja</i>	65
<i>Krytyka teorii humanistycznej</i>	65
Teoria ekologiczna	65
<i>Bronfenbrennera teoria ekologiczna</i>	65
<i>Krytyka teorii ekologicznej</i>	66
Godne uwagi psychologiczne teorie okresu dorosłości	66
Socjologiczne teorie rozwoju w ciągu życia	68
Symboliczny interakcjonizm	68
Teoria wymiany społecznej	69
Teoria rozwoju rodziny	70
Teoria konfliktu	70
Krytyka teorii socjologicznych	71
Biologiczne teorie rozwoju w ciągu życia	71
Teoria zużywania się	72
Teoria komórkowa	72
Teoria odporności	73
Krytyka teorii biologicznych	74
Praktyczne zastosowanie teorii rozwoju w ciągu życia	74
Przegląd rozdziału • Terminy do zapamiętania • Problemy do przemyślenia • Zalecana literatura	
Rozdział 3. GENETYKA, DZIEDZICZNOŚĆ A ŚRODOWISKO	79
Co o tym sądzisz?	80
Wprowadzenie	80
Genetyka życia	81
Genetyka biochemiczna: podstawowe pojęcia	82
Podstawowa struktura komórki	83
Podstawowe zasady genetyki	84
Determinacja płci	85
Płeć bądź cechy związane z chromosomem X	86
DNA: wzorec życia	88
Indywidualność genetyczna	90

Proste sposoby działania genów	92
Behawioralna genetyka	98
Poligeny a zachowanie	99
Inteligencja a zachowanie	101
<i>Badania bliźniąt: metodologia</i>	101
<i>Dziedziczenie cech zachowań</i>	103
Aberracje i mutacje genetyczne	105
Zespół Downa	105
Zespół Klinefeltera (XXY)	106
Zespół Turnera (XO)	106
Zespół cri-du chat (kocięgo miauczenia)	106
Zespół potrójnego X (XXX)	107
Zespół XYY	107
Poradnictwo genetyczne	107
Stadia poradnictwa genetycznego	108
Wykrywanie i leczenie zaburzeń i wad płodu	109
<i>Amniocenteza</i>	109
<i>Biopsja kosmówki</i>	110
<i>Ultrasonografia</i>	112
<i>Fetoskopia</i>	112
<i>Zabiegi chirurgiczne u płodu w łonie matki</i>	113
Przyszłe kierunki badań genetycznych	114
Przegląd rozdziału • Terminy do zapamiętania • Problemy do przemyślenia • Zalecana literatura	
Rozdział 4. ROZWÓJ PRENATALNY, NARODZINY I PRZYSTOSOWANIE W OKRESIE NOWORODKOWYM	121
Co o tym sądzisz?	122
Moment zapłodnienia	122
Zapłodnienie mnogie	123
Rozwój prenatalny	124
Pierwszy trymestr	125
<i>Pierwszy miesiąc</i>	125
<i>Drugi miesiąc</i>	125
<i>Trzeci miesiąc</i>	126
Drugi trymestr	127
<i>Czwarty miesiąc</i>	127
<i>Piąty miesiąc</i>	127
<i>Szósty miesiąc</i>	127
Trzeci trymestr	128
<i>Siądmy, ósmy i dziewiąty miesiąc</i>	128
<i>Różnice związane z płcią w rozwoju mózgu płodu</i>	128
<i>Wcześnieństwo</i>	129
Środowisko prenatalne	131
Odżywianie się matki	131
Używki	132
Macierzyńskie emocje	134
Czynniki teratogenne	135
Zaburzenia w przebiegu ciąży	138

Zatrucie ciążowe (toksemia)	138
Czynnik Rh	139
Ciąża pozamaciczna	140
Poronienie	140
Proces narodzin	140
Etapy akcji porodowej i rozwiązanie	142
<i>Pierwsza faza</i>	142
<i>Druga faza</i>	142
<i>Trzecia faza</i>	145
Techniki porodu	145
<i>Metoda Lamaza</i>	145
<i>Metoda Leboyera</i>	145
<i>Poród w domu</i>	146
<i>Rooming-in (pobyt dziecka razem z matką) i wspomaganie porodowe</i>	146
Cesarskie cięcie	146
Poporodowa adaptacja noworodka	149
Testy i pomiary profilaktyczne	149
Obrzezanie	150
Bezpłodność	150
Przeciwdziałanie bezpłodności	152
<i>Zapłodnienie in vitro</i>	152
<i>Sztuczne zapłodnienie</i>	153
<i>Macierzyństwo zastępcze</i>	154
<i>Transfer embrionów</i>	154
Problemy związane z technikami reprodukcyjnymi	154
Przegląd rozdziału • Terminy do zapamiętania • Problemy do przemyślenia • Zalecana literatura	
Rozdział 5. OKRES NIEMOWLĘCY I PONIEMOWLĘCY	161
Co o tym sądzisz?	162
1. Rozwój fizyczny	162
Rozwój układu nerwowego	163
<i>Mielinizacja a dojrzewanie mózgu</i>	165
<i>Zasada gotowości</i>	165
Lokomocja	166
Chwytywanie	167
<i>Chwytywanie a rozwój sztuki dziecka</i>	169
2. Rozwój umysłowy	172
Stadium rozwoju sensoryczno-motorycznego Jeana Piageta	173
<i>Aktywność odruchowa (0–1 miesiąc)</i>	173
<i>Pierwotne reakcje okrężne (1–4 miesiąc)</i>	173
<i>Wtórne reakcje okrężne (4–8 miesiąc)</i>	174
<i>Koordinacja schematów wtórnych (8–12 miesiąc)</i>	174
<i>Reakcje okrężne trzeciego stopnia (12–18 miesiąc)</i>	174
<i>Wykrywanie nowych sposobów działania za pomocą kombinacji myślowych (18–24 miesiąc)</i>	175
Rozwój pojęć	176
<i>Pojęcia kształtu i wielkości</i>	176
<i>Pojęcia przestrzenne</i>	177
<i>Pojęcia klas</i>	177
<i>Pojęcia czasu</i>	178

Poznanie a pamięć	179
<i>Rodzaje systemów przechowywania w pamięci</i>	179
<i>Rozwój pamięci w dzieciństwie</i>	180
Rozwój narządów zmysłowych	181
<i>Wzrok</i>	181
<i>Percepcja głębi</i>	181
<i>Słuch</i>	182
<i>Smak i węch</i>	182
<i>Dotyk</i>	183
Rozwój mowy	183
<i>Mowa a mózg</i>	183
<i>Teorie rozwoju mowy</i>	183
<i>Stadia rozwoju mowy</i>	186
3. Osobowość i rozwój społeczny	190
Przywiązanie	191
<i>Teorie przywiązania</i>	192
<i>Wskaźniki przywiązania</i>	193
<i>Indywidualne różnice w przywiązaniu</i>	194
<i>Przywiązanie a kontakt/zadowolenie</i>	195
Rozwój ról związanych z płcią	198
<i>Seks a płeć: niektóre definicje i wskazówki</i>	199
<i>Teorie rozwoju ról związanych z płcią</i>	200
<i>Wczesny rozwój ról związanych z płcią</i>	202
Rozwój emocjonalny	203
<i>Placz</i>	204
<i>Śmiech i humor</i>	204
<i>Lęk i niepokój</i>	204
<i>Gniew i agresja</i>	205
Wpływ zabawy na rozwój dziecka	206
<i>Zabawa eksploracyjna i manipulacja</i>	206
<i>Zabawa destrukcyjna</i>	207
Teorie rozwoju osobowości	208
Psychoseksualna teoria Zygmunta Freuda	208
Psychospołeczna teoria Erika Eriksona	208
Przegląd rozdziału • Terminy do zapamiętania • Problemy do przemyślenia • Zalecana literatura	
Rozdział 6. WCZESNE DZIECIŃSTWO	215
Co o tym sądzisz?	216
1. Rozwój fizyczny	216
Zmiany fizyczne w okresie wczesnego dzieciństwa	217
Wpływ odżywiania na rozwój	218
Rozwój sprawności motorycznej	219
<i>Stadia rozwoju sprawności motorycznej</i>	219
<i>Wypróbowywanie sprawności motorycznych</i>	221
<i>Rozwój sprawności motorycznych i artystycznej twórczości</i>	221
2. Rozwój umysłowy	224
Piagetowskie stadium myślenia przedpojęciowego	225
<i>Funkcja symboliczna</i>	225
<i>Egocentryzm</i>	226

VI Spis treści

Animizm	227
Artyficyjizm	227
Sprawiedliwość immanentna	228
Rozwój pojęć	228
Pojęcia kształtu i wielkości	229
Pojęcie przestrzeni	229
Pojęcie ilości	230
Pojęcie czasu	232
Rozwój językowy	232
Czynniki wpływające na rozwój językowy	233
Rozwój semantyczny	234
Rozwój syntaktyczny	235
Pragmatyka	238
3. Osobowość i rozwój społeczny	239
Rozwój ról związanych z płcią	239
Wpływ rodziców	239
Aktywność zabawowa	240
Wpływ rówieśników	240
Wpływ szkoły	241
Literatura dziecięca	241
Media	242
Czynniki wpływające na zachowania w rolach związanych z płcią	243
Rozwój emocjonalny	244
Lęk	244
Gniew i agresja	246
Wpływ rodziny na rozwój dziecka	247
Stosunki między rodzeństwem	247
Dyscyplinowanie dziecka	249
Maltretowanie dziecka	250
Kazirodztwo i seksualne wykorzystywanie dziecka	251
Wpływ szkoły na rozwijające się dziecko	259
Kategorie edukacji we wczesnym dzieciństwie	260
Wpływ grupy rówieśniczej na rozwijające się dziecko	263
Wzorce interakcji w grupie rówieśniczej	264
Rozwój prospołeczny	267
Wpływ zabawy na rozwijające się dziecko	268
Rodzaje zabaw	269
Teorie rozwoju osobowości	271
Psychoseksualna teoria Zygmunta Freuda	271
Psychospołeczna teoria Erika Eriksona	273
Przegląd rozdziału • Terminy do zapamiętania • Problemy do przemyślenia • Zalecana literatura	
Rozdział 7. ŚREDNIE DZIECIŃSTWO	279
Co o tym sądzisz?	280
1. Rozwój fizyczny	280
Zmiany fizyczne zachodzące podczas średniego dzieciństwa	281
Zmiany w proporcjach ciała i wyglądzie zewnętrznym	281
Rozwój mięśni, szkieletu i narządów wewnętrznych	282
Rozwój zdolności motorycznych	284
2. Rozwój umysłowy	287

Stadia rozwoju poznawczego według Piageta	287
<i>Myślenie intuicyjne</i>	287
<i>Operacje konkretne</i>	290
Rozwój pojęć	294
<i>Pojęcia kształtu i wielkości</i>	294
<i>Pojęcia przestrzenne</i>	294
<i>Pojęcie odnoszące się do relacji pomiędzy przedmiotami</i>	294
<i>Pojęcia ilości</i>	295
<i>Pojęcia czasu</i>	295
<i>Pojęcie śmierci</i>	295
Rozwój zdolności do rozwiązywania problemów	296
<i>Style poznawcze</i>	297
<i>Tempo poznawcze: impulsywność lub refleksyjność</i>	298
Trudności związane z uczeniem się	299
<i>Rodzaje trudności w uczeniu się</i>	302
<i>Interwencje w przypadkach wystąpienia trudności w uczeniu się</i>	304
Rozwój języka	305
<i>Rozwój słownictwa oraz rozwój semantyczny</i>	305
<i>Rozwój składni</i>	305
<i>Rozwój zdolności pragmatycznych</i>	306
<i>Dialekty językowe</i>	306
3. Osobowość i rozwój społeczny	308
Rozwój emocjonalny	309
<i>Strach i lęk</i>	309
<i>Złość i agresja</i>	309
<i>Szczęście i humor</i>	310
<i>Miłość</i>	310
Rozwój moralny	311
<i>Teoria Jeana Piageta</i>	311
<i>Teoria Lawrence'a Kohlberga</i>	312
<i>Krytyka teorii Kohlberga</i>	314
Wpływ rodziny na rozwijające się dziecko	315
<i>Wpływ sprzyjającej atmosfery domowej</i>	316
<i>Rodzina i telewizja</i>	317
Wpływ szkoły na rozwijające się dziecko	319
<i>Wpływ nauczyciela</i>	320
<i>Metody kontroli klasy</i>	323
Wpływ grupy rówieśniczej na rozwijające się dziecko	324
<i>Rozwój dziecięcych przyjaźni</i>	326
Wpływ zabawy na rozwój dziecka	327
<i>Zabawa a rozwój ról związanych z płcią</i>	327
<i>Sporty zespołowe</i>	328
Teorie rozwoju osobowości	329
<i>Psychoseksualna teoria Zygmunta Freuda</i>	329
<i>Psychospołeczna teoria Erika Eriksona</i>	333
Przegląd rozdziału • Terminy do zapamiętania • Problemy do przemyślenia • Zalecana literatura	
Rozdział 8. OKRES DORASTANIA	339
Co o tym sądzisz?	340
1. Rozwój fizyczny	340

VIII Spis treści

Pokwitanie	341
<i>Hormony a pokwitanie</i>	342
<i>Skok rozwojowy w okresie dorastania</i>	343
<i>Pierwszo- i drugorzędne cechy płciowe</i>	343
<i>Psychologia okresu dorastania</i>	347
<i>Dorastanie a reaktywność seksualna</i>	348
Rozwój ruchowy	348
2. Rozwój umysłowy	349
Stadia rozwoju poznawczego według Piageta	349
<i>Operacje formalne</i>	349
<i>Czy istnieją inne stadia rozwoju poznawczego?</i>	354
3. Osobowość i rozwój społeczny	355
Wpływ rodziny na rozwój dorastającego	356
<i>Style kontroli rodzicielskiej</i>	357
<i>Brak harmonii w rodzinie</i>	359
Wpływ szkoły na rozwój dorastającego	361
Wpływ grupy rówieśniczej na rozwój dorastającego	363
<i>Formy interakcji w grupie rówieśników</i>	365
<i>Różnice w przyjaźniach dorastających związanych z płcią</i>	365
Zachowania seksualne dorastających	366
<i>Randki i zaloty</i>	367
<i>Aktywność seksualna</i>	368
<i>Implikacje aktywności seksualnej dorastających</i>	370
<i>Dlaczego niektórzy dorastający uprawiają niebezpieczny seks?</i>	374
<i>Wartości a relacje seksualne dorastających</i>	376
<i>Rodzaje wartości seksualnych</i>	377
Teorie rozwoju osobowości	379
<i>Psychoseksualna teoria Zygmunta Freuda</i>	379
<i>Psychospołeczna teoria Erika Eriksona</i>	379
<i>Alternatywne koncepcje okresu dorastania</i>	381
4. Zaburzenia okresu dorastania	383
Samobójstwa nastolatków	383
Zaburzenia łaknienia	384
Nadużywanie środków psychoaktywnych	386
Przestępczość nieletnich	389
Przegląd rozdziału • Terminy do zapamiętania • Problemy do przemyślenia • Zalecana literatura	
Rozdział 9. WCZESNA DOROSŁOŚĆ	397
Co o tym sądzisz?	398
1. Rozwój fizyczny i umysłowy	398
Rozwój fizyczny	399
<i>Ćwiczenia a dobre samopoczucie fizyczne</i>	400
<i>Odżywianie a dobra kondycja fizyczna</i>	401
Rozwój umysłowy	402
<i>Zmiany jakościowe</i>	402
<i>Zmiany ilościowe</i>	403
2. Osobowość i rozwój społeczny	406
Dojrzałość dorosłego człowieka	406

<i>Siedem dymensji dojrzałości według Gordona Allporta</i>	407
Teorie rozwoju osobowości	409
<i>Teoria Erika Eriksona</i>	409
<i>Teoria Daniela Levinsona</i>	409
<i>Teoria Rogera Goulda</i>	412
Rozwój intymnych związków dorosłych osób	414
<i>Randki a intymne związki</i>	414
<i>Role związane z płcią a intymne związki</i>	415
<i>Miłość a intymne związki</i>	417
3. Możliwości wyboru stylu życia	421
Małżeństwo	421
<i>Odraczenie decyzji o małżeństwie</i>	421
<i>Motywy zawierania małżeństwa</i>	422
<i>Przystosowanie się do życia małżeńskiego</i>	423
Rozwód i separacja	424
<i>Przystosowanie się do rozwodu</i>	424
<i>Dzieci a rozwód</i>	426
<i>Małżeństwo zrekonstruowane</i>	428
<i>Rodzina z jednym rodzicem</i>	430
Konkubinaty (kohabitacja)	431
Samotne życie	432
Związki gejów i lesbijek	433
Rodzicielstwo	435
<i>Wzorce płodności w Stanach Zjednoczonych</i>	435
<i>Małżeństwo bezdzietne</i>	437
<i>Przystosowanie się do roli rodzicielskiej</i>	437
<i>Role rodzicielskie</i>	440
4. Kariera	449
Wybór kariery	449
Teorie rozwoju zawodowego	450
Szukanie satysfakcji z pracy	452
Przegląd rozdziału • Terminy do zapamiętania • Problemy do przemyślenia • Zalecana literatura	
Rozdział 10. ŚREDNIA DOROSŁOŚĆ	459
Co o tym sądzisz?	460
1. Rozwój fizyczny i umysłowy	460
Rozwój fizyczny	461
<i>Starzenie się zewnętrzne</i>	462
<i>Starzenie się wewnętrzne</i>	465
<i>Zmiany w zdolnościach sensorycznych</i>	466
<i>Kłopoty ze zdrowiem</i>	468
<i>Menopauza i klimakterium</i>	477
Rozwój umysłowy	478
<i>Funkcjonowanie intelektualne w średnim wieku</i>	478
<i>Zmiany w zakresie pamięci</i>	480
2. Osobowość i rozwój społeczny	482
Przejście do średniego wieku	483
<i>Kryzys czy okres przejściowy?</i>	483
<i>Różnice związane z płcią w okresie przejściowym średniego wieku</i>	484

X Spis treści

Osobowość w wieku średnim: stabilizacja, zmiana czy jedno i drugie?	485
<i>Argumenty na rzecz stabilizacji</i>	485
<i>Argumenty na rzecz zmiany</i>	487
<i>Argumenty na rzecz stabilizacji i zmiany</i>	492
Samorealizacja osobowości	495
<i>Koncepcja samorealizacji</i>	495
<i>Charakterystyka osób samorealizujących się</i>	495
Stres w okresie dorosłości	497
<i>Definicja stresu i stresorów</i>	498
<i>Stres a wzorce zachowań</i>	499
<i>Stres a ogólny zespół adaptacyjny</i>	499
<i>Radzenie sobie ze stresem w dorosłym życiu</i>	500
3. Rodzina	502
Interakcje rodzice-dorastający	502
Przystosowanie do okresu porodzicielskiego	503
<i>Puste gniazdo</i>	503
<i>Pełne gniazdo</i>	505
<i>Dziadkowie</i>	506
Opieka nad starzejącymi się rodzicami	507
<i>Formy opieki i pomocy</i>	507
<i>Złożoność i koszty opieki</i>	510
4. Rozwój zawodowy	513
Kariera zawodowa w średnim wieku	513
Zmiany kariery zawodowej w średnim wieku	514
<i>Powody zmian w karierze</i>	515
Kobieta jako pracownik	516
<i>Dyskryminacja płciowa</i>	517
Przegląd rozdziału • Terminy do zapamiętania • Problemy do przemyślenia • Zalecana literatura	
Rozdział 11. PÓŻNA DOROSŁOŚĆ	525
Co o tym sądzisz?	526
1. Rozwój fizyczny i umysłowy	526
Starzenie się a stereotyp starucha	527
Rozwój fizyczny	529
<i>Zewnętrzne przejawy starzenia się</i>	529
<i>Wewnętrzne przejawy starzenia się</i>	531
<i>Zmiany w funkcjonowaniu zmysłów</i>	533
<i>Zaburzenia zdrowotne</i>	537
<i>Fizyczny dobrostan w czasie późnej dorosłości</i>	542
Rozwój umysłowy	544
<i>Trendy funkcjonowania intelektualnego</i>	544
<i>Zmiany w zakresie pamięci</i>	546
2. Osobowość i rozwój społeczny	548
Teorie rozwoju osobowości	548
<i>Koncepcja ciągłości</i>	548
<i>Koncepcja nieciągłości</i>	549
Formy pomyślnego starzenia się	552
<i>Teoria wyłączania się</i>	552
<i>Teoria aktywności</i>	553

Struktura osobowości a pomyślnie starzenie się	554
Przegląd życia i reminiscencja	555
Złe przystosowanie psychiczne	558
<i>Powszechność i trendy</i>	558
<i>Zaburzenia funkcjonalne</i>	559
<i>Zespół organiczny mózgu</i>	561
3. Rodzina	566
Relacje w małżeństwie	567
Urządzenie się w życiu	567
Opieka instytucjonalna	568
<i>Rodzaje opieki instytucjonalnej</i>	568
<i>Przystosowanie do pobytu w instytucji</i>	569
Relacje z krewnymi	571
<i>Formy opieki i interakcji</i>	571
4. Emerytura	575
Składniki przejścia na emeryturę	576
Przystosowanie do emerytury	578
<i>Przystosowanie psychiczne</i>	578
<i>Przystosowanie finansowe</i>	578
<i>Przystosowanie małżeńskie</i>	580
<i>Inne przystosowania społeczne</i>	583
Proces przechodzenia na emeryturę	584
<i>Faza przedemerytalna</i>	585
<i>Faza miodowego miesiąca</i>	585
<i>Faza rozczarowania</i>	585
<i>Faza reorientacji</i>	585
<i>Faza stabilności</i>	586
<i>Faza końcowa</i>	586
Przegląd rozdziału • Terminy do zapamiętania • Problemy do przemyślenia • Zalecana literatura	
Rozdział 12. ŚMIERĆ I ŻAŁOBA	591
Co o tym sądzisz?	592
Śmierć i umieranie z perspektywy współczesnego społeczeństwa	593
Wymiary śmierci	594
Teorie psychologicznych aspektów procesu umierania	596
Teoria Elizabeth Kübler-Ross	596
<i>Stadium zaprzeczania</i>	596
<i>Stadium gniewu</i>	597
<i>Stadium targowania się</i>	598
<i>Stadium depresji</i>	599
<i>Stadium akceptacji</i>	600
Teoria Edwina Shneidmana	601
Teoria E. Mansella Pattisona	601
<i>Ostra faza</i>	603
<i>Przewlekła faza życia-umierania</i>	603
<i>Faza terminalna</i>	604
Umierać z godnością	604
Program hospicjum	606

XII Spis treści

Prawo do śmierci	606
W chwili śmierci	611
Definicje i komponenty śmierci	612
Śmierć funkcjonalna	613
Śmierć komórkowa	613
Śmierć mózgowa	613
Czy istnieje życie pośmiertne?	613
Żaloba	615
Radzenie sobie ze stratą	615
Ekspresja żaloby	617
<i>Ekspresja fizyczna</i>	617
<i>Ekspresja poznawcza</i>	617
<i>Ekspresja afektywna</i>	617
<i>Ekspresja behawioralna</i>	618
Stadia żaloby	618
<i>Stadium wstrząsu</i>	618
<i>Stadium kurczenia się w sobie</i>	619
<i>Stadium akomodacji</i>	620
Dysfunkcjonalne i funkcjonalne metody radzenia sobie ze stratą	621
<i>Unikanie</i>	621
<i>Wymazywanie</i>	623
<i>Idealizacja</i>	623
<i>Sposoby funkcjonalnego sposobu radzenia sobie</i>	623
Zakończenie starego i rozpoczęcie nowego życia	624
Przegląd rozdziału • Terminy do zapamiętania • Problemy do przemyślenia • Zalecana literatura	
Bibliografia	629
Słownik	688
Indeks autorów	699
Indeks rzeczowy	715